

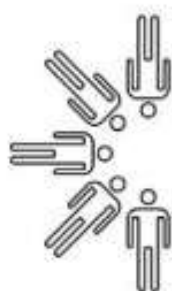
Colecție coordonată de
Silviu Dragomir

Codul sufletului

În căutarea caracterului
și a vocației

James Hillman

Traducere din engleză și note
Florin Tudose

MISTERELE
INCONȘTIENȚULUI
COLECTIV

TREI

Cuprins

Epigrafe în loc de prefață.....	9
Capitolul 1. Într-o coajă de nucă: Teoria ghindei și răscumpărarea psihologiei.....	15
Capitolul 2. A crește în jos.....	63
Capitolul 3. Iluzia parentalității.....	89
Capitolul 4. Înapoi la cele invizibile.....	122
Capitolul 5. „Esse est percipi“: A fi înseamnă a fi perceput.....	146
Capitolul 6. Nici natură, nici cultură — altceva.....	162
Capitolul 7. Romane melodramatice și fantezie pură	192
Capitolul 8. Deghizare.....	211
Capitolul 9. Soarta.....	232
Capitolul 10. Sămânța rea.....	258
Capitolul 11. Mediocritatea.....	300
Concluzie: notă asupra metodologiei.....	330
Note.....	345
Bibliografie.....	365
Permișiuni.....	381

Epigrafuli în loc de prefață

... geniul poate să încapă într-o coajă de nucă și totuși în el trăiesc toate minunile lumii.

— Thomas Mann

Dacă viața are o bază de susținere... atunci (viața) mea se sprijină, dincolo de orice dubiu, pe această amintire. E amintirea unui moment din creșa de la St. Ives, un moment la întâlnirea dintre somn și trezie. Este amintirea sunetului valurilor... care se sparg, unul după celălalt, unul după celălalt, într-o orbire de lumină. E sunetul pe care îl face orbul când își rostogolește ghinda pe podea, în timp ce vântul îl scoate pe orb afară. Este a sta întins și a auzi... a simți, este aproape imposibil ca eu să fiu aici...

— Virginia Woolf,
„A Sketch of the Past“

A locui acest trup și nu altul, a fi zămislit de acești părinți și nu alții, în locul acesta precis, cu exact aceste așa-zise circumstanțe exterioare. Că toate întâmplările formează un întreg și sunt amestecate împreună, asta înseamnă Soartă (Moirai).

— Plotinus, II.3.15

Moira? Forma finală a destinului nostru, linia care îl delimitează. Misiunea primită de la zei și bucată din gloria lor pe

care ne-o cedează; limitele pe care nu trebuie să le depășim; sfârșitul prescris. Moira este toate acestea.

— Mary Renault,
The King Must Die

După ce toate sufletele și-au ales destinele, s-au prezentat în fața lui Lachesis. Și ea a numit pentru fiecare suflet un gardian al vieții și un ajutor în împlinirea chemării personale, un daimon pe care tot ea l-a ales, iar această divinitate a dus sufletul mai întâi la Clotho, pentru ca mâna sa să imprime o mișcare fuiorului care aprobă misiunea și decizia sufletului, iar după contactul cu ea, daimonul a dus din nou sufletul la Atropos, a cărei atingere face destinul ireversibil, iar la final, fără o privire în urmă, sufletul a trecut pe sub tronul Necesității.

— Platon,
Republica X, 620e.

La o analiză finală, noi înseamnă ceva doar în măsura în care întruchipăm ceva esențial, altfel viața noastră a fost doar o pierdere.

— C.G. Jung

Desigur, putem argumenta că suntem mai mult decât... genele noastre și influențele din mediu. Putem insista că... Mai există ceva. Dar când încercăm să vedem cum arată acest altceva, când încercăm să-l articulăm cu precizie, descoperim că e o sarcină imposibilă, pentru că orice forță care nu se încadrează nici în genetică, nici în mediu, este o forță plasată în afara

realității fizice accesibile simțurilor noastre. E dincolo de discursul științific... Asta nu înseamnă că nu există.

— Robert Wright,
The Moral Animal

Sensul este invizibil, dar invizibilul nu este opusul vizibilului: vizibilul însuși are o delimitare interioară invizibilă și invizibilul este contrapartea ascunsă a vizibilului.

— M. Merleau-Ponty,
Working Notes

Nu găsesc nici în mediu, nici în ereditate instrumentul exact cu care am fost cioplit, autorul anonim care a imprimat vieții mele o anumită undă complicată al cărei design unic devine vizibil doar atunci când pe hârtia ieftină a vieții cade lumina artei.

— Vladimir Nabokov,
Speak, Memory

Psihologii nu au reușit să identifice prea multe principii profunde care să indice o legătură între acțiunile mamelor, taților și rudelor și caracteristicile psihologice ale copilului.

— Jerome Kagan,
The Nature of The Child

Așa-zisa experiență traumatică nu este un accident, ci oportunitatea pe care copilul a așteptat-o cu răbdare — de nu s-ar fi produs, ar fi găsit o alta, la fel de trivială — pentru a găsi

necesitatea și direcția propriei vieți, pentru ca viața lui să devină o chestiune cu adevărat importantă.

— W.H. Auden

Propria taină ți-o înveți numai cu prețul propriei inocențe.

— Robertson Davies,
Fifth Business

Omul își află misterul doar după ce plătește prețul propriei inocențe.

— Eleanor Roosevelt,
You Learn by Living

Imaginația nu are nici început, nici sfârșit, dar se distrează copios cu propriile-i sezoane, pe care le inversează după bunul-plac.

— William Carlos Williams,
Kora in Hell

Karl Marx este, mi se pare, cel care a propus ca evoluția să fie studiată invers, căutând indicii în trecut, dar cu un ochi fixat cu atenție pe speciile evoluate.

— Jerome Bruner,
In Search of Mind

Eu nu evoluez; eu sunt.

— Pablo Picasso

Dar, înaintea rațiunii, există o mișcare din interior care își dorește cele proprii.

— *Enneada a III-a*, în Plotin,
Enneade III-V, IRI, București, 2005

În dezvoltarea oricărui artist, germenii lucrărilor ulterioare pot fi identificați în lucrările timpurii. Nucleul pe care intelectul artistului își construiește opera este propria persoană... și asta nu se schimbă prea mult de la naștere până la moarte.

Singura influență autentică pentru mine am fost eu însumi.

— Edward Hopper

Adolescenții simt o măreție secretă și unică în ei, care se cere exprimată. Când încearcă să vorbească despre asta, toți gesticulează în direcția inimii, detaliu destul de concludent.

— Joseph Chilton Pearce,
Evolutions End

Aș vrea ca tu să știi tot ce gândesc eu despre Spirit și despre Inimă.

— John Keats,
Letters

Asta este ceea ce numesc ei vocație, lucrul pe care îl faci cu bucurie și de parcă ai avea un foc în inimă, un diavol în trup?

— Josephine Baker

O metodă ce caută să înghesuie marile realizări în categoria realizărilor mărunte este, evident, eronată de la bun început... pare a fi o lecție a istoriei că banalul poate fi înțeles, să spunem, ca o reducere a excepționalului, dar excepționalul nu poate fi niciodată înțeles ca o amplificare a banalului. Atât din punct de vedere logic, cât și causal, excepționalul e de o importanță crucială deoarece introduce în gândirea noastră... o categorie mai cuprinzătoare.

— Edgar Wind,
„An Observation on Method“

Capitolul 1 Într-o coajă de nucă: Teoria ghindei și răscumpărarea psihologiei

Viața umană este mult mai mult decât ne permit teoriile noastre să cunoaștem despre ea. Mai devreme sau mai târziu ceva pare să ne cheme pe o anumită cale. Poate că acest „ceva“ s-a manifestat sub forma unui moment singular, cândva, în copilărie, o clipă în care a apărut de nicăieri o urgență teribilă și fascinantă, o răsturnare ciudată a ordinii firești ce a creat loc pentru o profeție: asta este ceea ce trebuie să fac, asta trebuie să devin. Acesta sunt eu.

În cartea de față ne ocupăm tocmai de această chemare.

Chemarea poate fi evidentă și dramatică, dar poate acționa și subtil ca un curent de apă ce ne ghidează spre un anumit punct de pe țărm în vreme ce plutim în derivă. Privind înapoi, mâna destinului devine indubitabilă.

Această carte discută despre astfel de intervenții ale destinului.

Intervențiile destinului, profețiile și amintirile despre ele ne determină biografia cel puțin la fel de mult ca amintirile nenorocirilor din viețile noastre, atât numai că aceste momente enigmatice tind să fie trecute cu vederea. Teoriile noastre sunt concentrate pe înțelegerea traumelor și a posibilităților de depășire a acestora. În ciuda rănilor timpurii și obstacolelor și chiar și în ciuda norocului chior care ne lovește

uneori, păstrăm pe întreg parcursul vieții imaginea unuia și aceluiași caracter definit prin câteva trăsături categorice și neschimbătoare.

Cartea aceasta este despre puterea caracterului.

Teoriile psihologice ale personalității și dezvoltării acesteia sunt într-o asemenea măsură controlate de viziunea „traumatică” a dezvoltării timpurii, încât aceasta a reușit să intoxice chiar și limbajul în care ne istorisim biografia. Viețile noastre sunt modelate mai puțin de experiența copilăriei propriu-zisă, cât de maniera în care am fost învățați să ne-o imaginăm. Suntem mai puțin traumatizați, așa cum vom explica în paginile acestei cărți, de întâmplările copilăriei, cât de maniera traumatizantă în care ne amintim copilăria, un timp al calamităților externe ce s-au abătut fatidic asupra noastră modelându-ne personalitatea în forme nedorite.

Cartea mea încearcă să repare puțin din această eroare și să ridice la lumină și alte aspecte ale realității și naturii umane. Voi încerca să vă împăspătez memoria nenumăratelor întorsături ale curentului ce v-a purtat prin mlaștinile lipsei de sens, reiterând iar și iar sentimentul destinului individual. Pentru că asta lipsește azi în viețile multor oameni și asta trebuie noi să recuperăm: sentimentul unei chemări intime, personale și un sens al vieții.

Nu *motivul* vieții, sensul vieții în general sau o explicație filosofică a credinței religioase — cartea asta nu pretinde că poate oferi astfel de răspunsuri. Dar pretinde, în schimb, că există un motiv pentru care orice persoană se află aici, acum, și că există misiuni ce trebuiesc îndeplinite dincolo de rutina zilnică și care conferă semnificație rutinei zilnice, sentimentul că întreg universul vrea cumva ca persoana mea să existe și că sunt rodul unei imagini apriorice pe care doar o completez cu amănuntele biografiei mele.

Imaginea apriorică despre care vorbim face parte dintre subiectele discutate în cartea de față, ea fiind de fapt miezul oricărei biografii — și vom întâlni multe biografii pe parcursul cărții. Chestiunea biografică a devenit aproape o obsesie pentru individualismul Vestului, după cum ne arată imixtiunea sa în terapiile sinelui. Toți cei implicați în procese terapeutice sau afectați de gândirea terapeutică, chiar și diluata de lacrimile stoarse de discuțiile televizate, se află în căutarea unei biografii adecvate: prin ce metodă pot să aranjez într-o imagine coerentă piesele vieții mele? Unde găsesc scenariul de bază al vieții mele?

Pentru a dezveli imaginea apriorică trebuie să îndepărțăm structurile psihologice dobândite, pe care le folosim adesea până la uzură. Acestea nu dezvăluie suficient de mult din realitate. Structurile psihologice pe care le folosim nu sunt elastice și îngustează viața în câteva rame predefinite: dezvoltarea pas cu pas de la prima copilărie, trecând prin tulburata adolescență, până la criza vârstei de mijloc și la îmbătrânire, urmată de moarte. Acest parcurs pe o hartă dinainte desenată e ca o excursie în care ți se povestește dinainte tot ce vei vedea pe drumul tău, ceva la fel de interesant ca statistica unei companii de asigurări. Cursul vieții îți este explicat la modul viitor. Când nu e de-a dreptul previzibilă, istoria „călătoriei” noastre tinde să fie privită ca o acumulare haotică de incidente și întâmplări ce pot fi rezumate doar cronologic: cutare urmează după cutare. O astfel de viață este o narațiune fără scenariu, concentrată din ce în ce pe unica figură centrală ce devine tot mai plictisitoare, „eu” rătăcind prin deșertul „experiențelor” aride.

Eu cred că noi am fost jefuiți de adevărata noastră biografie — anume de destinul nostru gravat în ghindă — și acum facem terapie ca să ne-o recuperăm. Imaginea pe care o căutăm nu poate fi, desigur, găsită până ce nu punem la punct o

teorie psihologică care să asigure chemării destinului o formă de existență psihologică apriorică. În lipsa acesteia, existența individuală rămâne la dimensiunile consumatorului sociologic determinat de statistici aleatorii, iar chemările neînțelese ale daimonului personal sunt considerate excentrice și vin la pachet cu resentimente furioase și cu tângiri copleșitoare. Refuzarea, cheia structurii personalității în toate școlile de terapie, nu aparține trecutului, ci ghindei și greșelilor pe care le-am făcut în trecut în relația cu acesta.

Prin conceptele noastre ne facem viața mai plictisitoare. Privirea noastră a fost secată de orice formă de romanticism și fler ficțional. Cartea de față își propune să reia tema romantică a biografiei și pentru asta se folosește de ideile mari ale frumuseții, misterului și mitului. Provocarea romantică ne-a împins la asumarea riscului cuvintelor mari, cuvinte precum „viziune” sau „chemare” fiind preferate sinonimelor lor mai reductive. Nu a stat în intenția mea să minimalizez ceea ce nu înțeleg. Am găsit urme ale misterului și mitului chiar și în explicațiile genetice, așa cum veți observa într-un capitol din cele finale.

Trebuie să spunem din capul locului că paradigma prin care explicăm în prezent ființa umană, anume împletirea geneticii cu factorii de mediu, omite un aspect absolut esențial — particularitatea individului uman, anume ceea ce omul simte că îi este specific lui și numai lui. Acceptând ideea că suntem consecința unui amestec subtil de forțe ereditare și factori de mediu, reducem persoana umană la un simplu rezultat. Cu cât ne explicăm viața prin întâmplările cromozomiale ireversibile, prin acțiunile sau non-acțiunile părinților noștri și prin primii ani de viață din ce în ce mai îndepărtați în memorie, cu atât biografia noastră devine istoria unei victime. În paradigma de mai sus, persoana este victima codificărilor genetice, a eredității ancestrale, a inconștienței părinților și a accidentelor sociale.

Cartea de față își propune să ridice voalul de pe această mentalitate de victimă, ce nu poate fi schimbată cu adevărat decât în momentul în care paradigma care o face posibilă este înțeleasă și depășită. Noi suntem victime ale teoriilor înainte ca acestea să fie puse în practică. Identitatea de victimă ce face astăzi ravagii în cultura americană este contraponderea logică a mitului eroului „învingător”, omul care își face singur destinul prin voința sa de nezdruccinat. Victima și eroul sunt fețele aceleiași monezi. La nivel mai profund, suntem victimele psihologiei teoretice, științifice și chiar terapeutice, ale căror paradigme nu acordă suficientă atenție sentimentului chemării personale, adică tocmai misterului esențial ce se găsește în miezul oricărei vieți umane.

În miezul ei, așadar, cartea de față vorbește despre chemare, destin, caracter și despre imaginea apriorică ce stă la baza identității umane. Toate acestea sunt elemente ale „teoriei ghindei”, teorie care pleacă de la ipoteza că orice ființă umană beneficiază de unicitatea sa care se cere trăită ca atare și care este apriorică în raport cu viața.

„Aprioric în raport cu viața” este o sintagmă ce suscită polemici față de o altă paradigmă esențială: timpul. Timpul — paradigma prin care este explicată istoria lumii — trebuie să aibă un punct final. Și această paradigmă trebuie depășită deoarece ea conține capcana cauzalității: ce a fost determină ce va fi, iar omul rămâne legat cu lanțuri de un trecut asupra căruia nu are nicio putere. De aceea, cartea noastră va dedica mult timp atemporalității, în încercarea de a descifra o viață și dinspre viitor spre trecut, dar și dinspre trecut spre viitor.

Citind invers evenimentele unei vieți, putem observa cu mai multă acuratețe cum obsesiile timpurii constituie schița comportamentelor actuale. Adesea, punctele culminante ale

Acorn theory, în original în limba engleză. (N. red.)

primilor ani de viață nu sunt niciodată depășite. Citind invers viața, observăm că dezvoltarea nu e neapărat scopul biografiei, cât forma sa și că orice evoluție are sens numai atunci când ajunge să reveleze o fațetă a imaginii primordiale. Desigur, viața unui om evoluează pas cu pas și la fel și regresează. Suntem martorii evoluției și involuției diverselor aptitudini specifice. Cu toate acestea, imaginea primordială conține în ea totul, în simultaneitate temporală. Persoana nu este un proces și nici o evoluție. Omul este imaginea primordială ce se dezvoltă; dacă se dezvoltă. După cum a spus Picasso, „eu nu evoluez; eu sunt“.

Asta e natura imaginii, a oricărei imagini, de fapt. Este prezentă cu toate detaliile ei, simultan. Când priviți figura celui cu care vorbiți, peisajul ce se vede pe fereastră sau tabloul de pe perete, vedeți un întreg. Elementele sunt prezente simultan. Părțile coexistă independent, fără a se cauza sau preceda unul pe altul. Pentru imaginea finală, faptul că pictorul a așezat mai întâi tonurile roșii sau pe cele gri sau faptul că dedesubtul picturii se pot observa linii ale unui desen anterior nu are nicio importanță — ce se vede acum este chiar imaginea în ansamblul ei, dintr-odată. La fel și în cazul figurii umane; complexitatea și trăsăturile formează o singură expresie, o imagine singulară ce se livrează în întregul ei. Așa este și imaginea ghindei. Ne naștem cu un caracter ce ne este dat, un dar — cum spun vechile povești — pe care ni-l fac gardienii noștri divini la momentul nașterii.

•

Cartea de față explorează dintr-o perspectivă proaspătă o idee veche. Fiecare persoană vine pe lume cu o chemare. Ideea aceasta vine tocmai de la Platon și poate fi găsită în Mitul lui

Er, la finalul lucrării sale celei mai cunoscute, *Republica*. Vă voi face o prezentare succintă.

Sufletul fiecăruia dintre noi primește un daimon unic înainte de naștere și alege imaginea sau tiparul după care va trăi pe Pământ. Companionul nostru sufletesc, daimonul, ne însoțește pentru a ne ghida în această viață; dar în drumul nostru spre Pământ, noi uităm de el și ajungem să credem că suntem complet singuri. Daimonul, în schimb, își amintește de imaginea originală și știe cărui tipar de existență aparține, el fiind cel care păstrează mereu direcția unică a destinului individual.

După cum a explicat ulterior cel mai mare dintre plato-nicieni, filosoful Plotinus (205–270 e.n.), noi ne alegem corpul, părinții, locul și circumstanțele care se potrivesc sufletului nostru și care, așa cum spune mitul, ne sunt necesare. Asta înseamnă că totalitatea circumstanțelor vieții noastre, incluzând aici corpul în care locuiește sufletul și părinții din care ne-am născut și pe care poate că în timpul vieții îi blestemăm, sunt opțiunile sufletului nostru și nimic altceva — opțiuni pe care nu le înțelegem deoarece le-am uitat.

Pentru a combate amnezia, Platon ne povestește mitul și chiar specifică, în ultimul capitol, că supraviețuirea mitului ajută la supraviețuirea și evoluția noastră. Cu alte cuvinte, mitul are o puternică funcție de salvare psihologică, iar o disciplină psihologică derivată din el poate fi inspirația unei vieți trăite conform mitului.

Dar mitul conduce și la acțiune, nu doar la asumarea pasivă a unor principii. Consecința cea mai practică a mitului este chiar aplicarea ideilor sale în evaluarea propriei biografii — chemarea, sufletul, daimonul, destinul, necesitatea — idei pe care le vom explora în paginile care urmează. Mitul ne spune, mai apoi, că este imperativ să analizăm cu atenție copilăria pentru a sesiza primele mișcări ale daimonului